

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՆԱԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ԸԱՐԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍԻ 1860

ԹԻՒ 626

ԶՄԻՌՆԻԱ . 25 ՅՈՒՆԻՍԻ

ՔԱՆԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս մեր նախնիքս թուով հրատարակեցինք, իւրապէս ահա թիւները միշտ երկ- քայու թեան և կտակածանայ մէջ են ՚ի մասին խաղաղութեան հաստատուն մնալուն, և մանա- լանդ Վերմանական տէրութիւնները շատ կը վախճան որ Եւրոպէն իւրորդ, ինչպէս որ Սա- վայի և Նիցայի երկիրները, պատճառաւ մը Վաղղիայ հետ միաւորեց, չիլէն օր մը Սիենոս գետն ալ սահմանադրուի ընել ուզէ Վաղղիոյ յառաջ բերելով թէ Վաղղիոյ բնական սահ- մանադրուի յիշեալ գետն է։ Եւ այս կերպիւ հարկ կըլլայ Վերմանիոյ երկիրներուն մէկ մասը Վաղղիոյ հետ միաւորել։

Ինչպիսի պաշտօնական լրագիրը (C) պէրլը ա- նուն, հետեւեալ կերպիւ կարգադրեցէ գեր- մանական տէրութեանց վարը։

«Վաղղիան բնական սահմանադրուի համար ունեցած աւանդական սխալակար միշտ կը պահէ։ Դատ քաղղիայի կան, որոնք Սիենոս գետը բնական սահման մը կը համարին, և եթէ բա- րեւապետ հաւիթ մը պատահելու ըլլայ, հաւա- նականաբար ժամանակ պիտի չորսնցնեն Վաղ- ղիոյ պահանջմանը առջև դնելու ՚ի մասին այս կէտին։ Իսկ եթէ Վերմանիան կողմ աստի- վութեան մէջ ըլլալ, պէտք է որ միացեալ ըլ- լայ։ Դատ աղէկ է որ առեւի միութիւն ցու- ցնէ իւր դործողութիւնը մէջ և անոնց վրայք քիչ խօսի։ Վերմանիոյ ամենէն ամուր պատ- ուարը, ՚ի զկողմածի յարձակման մը, միութիւնն է, և այս միութիւնը միանգամայն ամե- նէն աղէկ կերպիւ է, որով Վերմանիան պիտի կրնայ հաստատուն պահել և ընդարձակել իւր գաղտնիքս թիւները»։

Եւրոպայի իւրորդ ցանկալով, որչափ քր կորելու է, այս անհիմն կամ հիմնաւոր կա- ճանները փորձառէ, հաճեցաւ մտերմ անձամբ տեսնուիլ իւրապէս տեղակալ թագաւորին հետ ՚ի Վատեն-Վատեն, ուր ներկայ էին Վերմանիոյ

գրեթէ ամեն վեհապետները, բաց ՚ի Լատրիոյ կայսերէն, այսինքն Վաղղիայի Վաթու- նիայի, Հանովերի և Վալդիպայի թագաւորները, նմանապէս վեհապետ մեծ-դքսեր, դքսեր և իշխաններ։ Եւ իւրեքը սկսեց թեան վրայք թէ պէտք է ստորդ կերպիւ բան մը չիմացուցու- և լրագրութիւնը ամեն կերպ կերպ մէկնու- թիւներ կուտան և մանաւանդ ընտանի Վաղ- օրագիրը վաղեմաւոր կը համարի Վերմանիոյ խա- ղաղութեանը համար, այսու ամենայնիւ ընդ- հանրապէս աղէկ ազդեցութիւն մը ունեցաւ։ Գերմանական տէրութեանց վրայ և արժանապար- շատ օրագրութիւններ կը համաձայնին այս խա- ղաղական թիւներն օգտակար հետեւութիւններ հանելու աշխարհիս խաղաղութեան երկար ժա- անակ հաւատարմութեան պահուելուն համար։

Ընտանի կըլլա օրագիրը հետեւեալ գիտողութիւ- ները կընէ յիշեալ խաղաղական թիւներ վրայք, «Եւրոպայի մը հրապարակաւ թիւ բան մը չի մը գիտեր Վատեն-Վատենի մէջ եղած խաղաղակ- ցութեանը վրայք, սակայն կրնամք հաստատել թէ կարծեմք որ Վաղղիայի կայսեր նպատա- կը, ՚ի մէջ այլոց, փորձառէ, ջանք ընել է գերմանացւոց միտքէն այն վրայ որ ծագեցաւ ՚ի միաւորութեան Նիցայի և Վալդիպայի ընդ Վաղղիոյ։ Իրաւի տեղակալ թագաւորը չու- զէց միտակ ընդունել Վաղղիայի կայսրը, վաղի չուզեր, կըսեն, հաստատել իւր դրացի տէրութեանց կապակցները։

«Իմեն դրուցածներուն մէջ, մէկ հաւաստի երեցածը այն է, որ կայսերութիւնը խաղաղա- թիւն ըսել է (l'empire, c'est la paix) Խոջական մտադրութեան և զարմացման սր- ժանի բան մըն է որ, միջոց եւ Վաթուսի կայս- րը ամեն կերպիւ կաշխատի իւր վրայ կարծեմք աշխարհակալութիւնը փորձառէ թիւները հե- լել և վաղեմութիւնը վերահաստատել, տե- րութիւնները ևս բան զեւ կը պատրաստուին ա- մեն տեսակ պատահարներու և իրենց զինուո- րական դրութիւնները կապակցեն։

Ինչպիսի կառավարութիւնը անցեալ տարի- ւոր պայմաններէ մինը, նա գիտեր և խոստովա- նած է իւր մէջ, թէ ունեւոր էր մի ջերմ պա- տերազմը ընդդէմ այնպիսի մարդերի, որոնց մէջ մինչև այժմ սուտը պաշտօնէ և որպէս ճշմար- տութիւն, տգիտութիւնը որպէս գիտութիւն, յանցանքը որպէս առաքինութիւն, որոնց մէջ մի շտեմած ու շտեմած բան է կըլլ համարձակու- թեամբ նայել ճշմարտութեան երեսին, և նորա- ահաւոր լուսնի տակ բնէն իւր յատուկ դործերը։

Հիւսիսափայլի հրատարակողը քաջ տեղեկ ընել- լով ազգերի լուստուրութեան ընթացքին, իւր ձեռնարկութեան սկզբէն մը արդէն քիչ շտեմելով թէ արդիս անսխալ փոթորիկներ և որ կողմից պիտոյ է յարձակիլ նորա վերայ, արդիս ծու- վային քաջապաշտի մտից նա արդէն վրայից է կատարել իւր ճանապարհը։ Եւ որ անմիտ ամ- րոյն անարժան մեծարանքով, ուսման, ուսման աղաղակելով հանդէպ էր գնում մի եկամուտ կաւքի և մտանշալման, մինը հանգուր մը նորա հանգեթի դրոշմը, միւսը նորա ուրքը, այլ մի որ նորա ձեռքը, այլ մի լոյսին շայն ազգի պահպան հրեշտակը մոտ որական տե- սիլքի մէջ, արտասուք աչքին, խօսու մը հր- տարակոյի հետ, մարմնութեամբ հայկական ին- ռուցի վրայ, որ, ասեալ թէ, խելագարութիւն պատճառ, ընդարձակութիւն իւրենց քաղա- թիւ դուռները ներս ընդունելու համար անհա- ղաւոր

մասնաժողով մը կարգած էր որ ամեն կերպ քննութիւնները ընելով ՚ի մասին ապահովու- թեան և պաշտպանութեան կրկնական կողմից տեղեկագրութիւն մը չիլէ։ Եւ առեւի կայսրը թիւներ արդէն պատրաստուած ըլլալով, մտերմ բաղանջի թիւն մատուցուցաւ։ Զանաժողովը ընդարձակ կերպիւ կը բացատրէ զհարկաւորութիւնը աւելցնելու և դրացիներ Վանի նե- ղային նաւատորմը, նմանապէս հարկ կը հա- մարի Նիցայի ծովային զինարանները և դիտա- որ նաւահանգիստները ամացընել և մեծամեծ բերքեր կառուցանել ՚ի պաշտպանութիւնը ինչ- Եւ այս ամեն զինուորական զինութեանց հա- մար 12 միլիոն ընտաւ թէրին պիտի հարկաւորի։

Եւրոպայի ահագին պատրաստութիւնները ան- շուշտ խաղաղութիւն չեն նշանակեր և կերել թէ Նիցայի ազգը ամենին հաստատութիւն չի ՚ի Վաթուսի կայսեր պաշտօնական յայտու- րարութեանց վրայ, զոր անպակաս կը հրատա- րակէ, տէրութեանց փառահաւ թիւ կատարելա- պէս ձեռք բերելու համար։

Իսկ մեր կարծեաց, Վաթուսի անուամբ Վաղղիայից կայսր մը դժուարաւ կրնայ ապա- հով ընել Վաթուսի իւր քաղաքական տեսչու- նաց շփաւորութեանը վրայ և մասնաւորապէս Նիցայի երկրէ չիքնար վառահաւ թիւն ունենալ նոյն աշխարհակալ անուան վրայ։

Ընտանի Վաթուսի Նիցայի օրագրոյն մէջ յետա- ղայ յօդուածը կը կարգամք, որ մտադրութեան արժանի է։

«Խաղաղութիւնը հաստատուն պիտի մնայ թէ պատերազմ ունիմք առջևեկ։ Եւ թէ Վաթու- սի այժմեան միջոցի ու շաղկապութեամբ քննե- լու ըլլայ մէկը, շատ դժուարին է չմտադրել թէ պատերազմին նախնիքս օր կըլ անուամբ կամ լաւ ևս է ըսել պատերազմաց յաջողու- թեան մը, որոնք այս դարու սկզբը պատա- հաններուն չափ սուղակ կրնան ըլլալ։ Եւ ինչ- պէս, եթէ մասնաւոր տեսութեամբ միտա- լու ըլլամք, իրաւ է որ հիմակուան ժամանակս

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՀԻՄՆՈՒՄՈՒՄՈՒՄ

ԱՌՔԱՐԱՐՈՒՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Հիմնաւոր, բարեմիտ և հասկացող Հայերի համար մի հոգեւորականութեան աղբիւր, մի քանի սե երես ամբարիշտների համար մի չար գայթակղութեան քար, իւր երկրորդ տարու ընթացքը մի համարձակութեամբ ասել է քաջ պատերազմից պէս կատարելով, պիտոյ է ասա- մի քանի օրից յետոյ ոտք կոխել իւր երրորդ տարեգնացքի ապագային, 1860 թուականի մէջ, Հրատարակողը իւր վերայ տանելով ընել ազգի բանագետ և աղբուստիտ աղբանների մտածու- թեան ու բաղձների թարգմանը, իւր վերայ առ- նելով հրատարակի մէջ քաղաղ ընել ճշմարտութե- բանին և ստատող ու յանգիմանալ ստու թեան, խաղաղութեան և խաղաղ դործերին, վաղ- ուց գիտել և լաւ հասկանալ մեր թիւ նորա յան- ձրն առած պաշտոնը բաց ՚ի կեանամաշ մտաւոր աշխատութեան ընդ ոչ այլ ինչ է։ Եթէ ոչ, մի գեղի ի կանք ու մահ պատերազմ իւր սեփա- կան սղդի մէջ կանախ արմատացած սխալ ու ծուռ կործանների որ դարաւոր ստիպութեամբ տանելով ու զօրանալով դարձել էին նորա հա- մար մի քաղաղ բան, այս նորա կանքի հարկա-

ւոր պայմաններից մինը, նա գիտեր և խոստովա- նած է իւր մէջ, թէ ունեւոր էր մի ջերմ պա- տերազմը ընդդէմ այնպիսի մարդերի, որոնց մէջ մինչև այժմ սուտը պաշտօնէ և որպէս ճշմար- տութիւն, տգիտութիւնը որպէս գիտութիւն, յանցանքը որպէս առաքինութիւն, որոնց մէջ մի շտեմած ու շտեմած բան է կըլլ համարձակու- թեամբ նայել ճշմարտութեան երեսին, և նորա- ահաւոր լուսնի տակ բնէն իւր յատուկ դործերը։ Հիւսիսափայլի հրատարակողը քաջ տեղեկ ընել- լով ազգերի լուստուրութեան ընթացքին, իւր ձեռնարկութեան սկզբէն մը արդէն քիչ շտեմելով թէ արդիս անսխալ փոթորիկներ և որ կողմից պիտոյ է յարձակիլ նորա վերայ, արդիս ծու- վային քաջապաշտի մտից նա արդէն վրայից է կատարել իւր ճանապարհը։ Եւ որ անմիտ ամ- րոյն անարժան մեծարանքով, ուսման, ուսման աղաղակելով հանդէպ էր գնում մի եկամուտ կաւքի և մտանշալման, մինը հանգուր մը նորա հանգեթի դրոշմը, միւսը նորա ուրքը, այլ մի որ նորա ձեռքը, այլ մի լոյսին շայն ազգի պահպան հրեշտակը մոտ որական տե- սիլքի մէջ, արտասուք աչքին, խօսու մը հր- տարակոյի հետ, մարմնութեամբ հայկական ին- ռուցի վրայ, որ, ասեալ թէ, խելագարութիւն պատճառ, ընդարձակութիւն իւրենց քաղա- թիւ դուռները ներս ընդունելու համար անհա- ղաւոր

նայցոյց խաղաղ պարգիւ, զգուշացնու մեր դարձեալ հնչեցնելով բանաստեղծի խօսքը ա- լոր խօսքը (1) «Timeo Danaos et dona ferentes» Դակատագիրը պիտոյ է լուսնի և լուսնեաց, բայց փառք և պարձանք հայկական Վրդի պահպան- ների զգաւորութեանը, այս անգամ, հայկա- կան իշխան չարձաւ կերակուր մի ամբարիշտ դարանագործութեան հրապարակ, մի ապացոյց թէ աշխարհը յառաջ է գիմում, և Հայոց աշխարհը հետեւելով մարդկութեան ընդհանուր յառաջ խաղաղութեանը, մի քանի քայլափոխ յառաջ է գնացել։ Ինչպիսի տխմարները գտու- նելու չեն այսօր Հայերի մէջ համակական լու- գիլի տեղ, միայն թէ ունենային իւրենց մէջ զգայարանը նկատելու ժամանակների բաւական խոշոր փոփոխութիւնը։

Հիւսիսափայլի հրատարակողը այս երկու տա-

մէջ խօսքը Վերմանիոյ բանաստեղծին են Հայերէն, երկու անգամ լատինացի (Լոյսիկանց) Զաւոյց երկուց թիւն նախ ընծաներ բերելու։ Զաւոյցի կը լինի մի ընթերցողներին օր Յոյսը 10 տարի պատերազմ ունեւոր Տրապիզոն հետ, Զաւոյց լատին լոյսիկանց, իսկ իսկ երեսներն իսկ քաղաքային լոյսիկանց քաղաքի հանդէպ որ անպակաս փայտաշէն մի պակաս մի Տրապիզոն համար փոփոխութիւն, իսկ անպակաս Վաղղիայի մի Յոյս լատինացի կը լինի Տրապիզոնից։ Եւ փայտաշէն մի քանի մէջ լատինացի են պատերազմով մարդիկ, Եւրոպայի մի քանի տարի կառուցել ընծան ներս կը բերել, քաղաքի մէջ և յիմարաբար ստիպանաւոր ամբարիշտ դարձելով, Զաւոյցի մի քանի խօսքը բացվում է, զորս են գաղութա- րարներ մարդիկ և արդիս ու կապի մէջ ընդունու մեծ ճիւղաբեր

Լեւոնայի մէջ ընդհանուր պատերազմի մը ենթադրութիւնը անտեղի բան մըն է։ Քանզի գրեթէ տակաւին քանի մը օր կայ որ առեւտրական դաշնագրութիւն մը հաստատուեցաւ ի մէջ Գաղղիոյ և Նիգիլիոյ և Նոյն ինքն իւրեք Նիգիլիոն հրապարակաւ յայտնեց մեզ թէ իւր ամենէն մեծ ջանքը պիտի ըլլայ հաստատուն պահել զհաղաղութիւնը և զհամաձայնութիւնը ուղիղ վեհապետաց հետ, նմանապէս աշխատիլ արդիւնաւորելու զնրկութեան բարիքը չքեղափայլ երկրին, որուն վրայ կրտիք է։

Վրացի այս ամենայնի, այսօր կայսրը իւր մայրաքաղաքէն պիտի մեկնի, մասնակից ըլլալու համար գերմանական վեհապետաց խորհրդակցութեանը, և իւր նպատակը ուրիշ բան չէ, կրնէ, բայց միայն բանապնաց լինել տարածայնութեանց վրայ, որոնք ապագայ կոխներու սեր մը կը պարունակեն։ Այս ամեն եղբուրթիւնը խաղաղասիրական երեւոյթ մը ունի։ Այլեքիչ օրուան մէջ, պիտի տեսնեմք որ քանի մը հազար դաղիցիք գալու են Նիգիլիա, ուր պիտի ընդունուին, ոչ թէ նորահնար թնդանութեան հարուածներով, այլ յուսամք թէ գրկաբաց սիրով, և յետոյ պիտի վերադառնան իրենց հայրենիքը, հաճելի յիշատակ մը ունենալով իրենց մտքին մէջ վասն դրացեաց զորս իբրեւ իրենց նախանորդները (րիֆօ) նկատելու գուցէ սովորեցուն։ Աւերման միջոց ժամանակը չէ՞ այժմ խաղաղութեան բարի հետեւութեանց վրայ խօսելու։ Սիւզիքը երկմտիկ պիտի չհամարի այն չափ երկար ապրելու որպէսզի կարող ըլլայ տեսնել այս երկրորդ ոսկեգործը, յորում զինուորը անօգուտ պիտի ըլլայ։ Վասնզի վեհապետները իրենց մէջ պատահած երկպառակութիւնները բարեկամօրէն պիտի վերջացնեն։ Նշուշտ ամենքս ալ այս բանին կը փափաքեմք ի բոլոր սրտէս և հաւանականաբար շատ դժուարին պիտի ըլլայ որ իցէ անձ մը գտնել, որ համարձակի ըսելու թէ պատերազմը ըստ ինքեան բարիք մըն է և հաւանութեան քուէ չձգէ վասն տիեզերական փառաբանութեան։ Այսու աւերման ժամանակը աներկ պիտի կրնան և կրկնաւորապէս այս ամեն գեղեցիկ երազները։

Վաղղիան կը սպառնալի մեզ, իրուհիան նմանապէս կը սպառնալի մեզ, Նիգիլիոյն գալով, մեր աչաց առջև ունինք զտեղեկագրութիւնը մասնաժողովն զոր Սիւզիքը իրաւանիւ կառավարութիւնը կարգեց անցեալ օգոստոս ամսոյն մէջ, քննելու համար մեր ազգային պաշտպանութեանց վիճակը։ Այս տեղեկագրութեանը նայելով, ամենեւին ապահովութեան մէջ չեմք գտնուիր։ Եւ խիստ հարկաւոր գործեր կան զորս պէտք է շուտով ընել։ Արդւոյ մը մէջ կրնանք, որուն ծովեզերքը ար-

ժանաւոր կերպիւ պաշտպանուած չեն։

«Այս խնդրոյն մասնաւոր տեղեկութիւնները չեմք ուղեր յառաջ բերել, բաւական կը համարեմք ծանուցանելու թէ մասնաժողովը հարկաւոր կը համարի անմիջապէս ձեռք դարձնել ինքնուրոյն հաստատուն կերպիւ պաշտպանելու միջոցներուն։

«Սիւզիք ալ գիտեմք թէ որոնք են պատճառները արտաքին կարգի զինուորական գործունէութեանը, որ կը տեսնուի Լեւոնայի մէջ, և ազգի հասկնալով թէ պէտք է պատրաստ ըլլա՞մք ամեն դէպքերու, դարձեալ մեծապէս կը փափաքեմք որպէսզի անոնք որ ցամաք երկրին վրայ միջնորդ դատաւորներն են խաղաղութեան և պատերազմի, բարեհաճին տալու մեզ իրենց խաղաղասիրական դիտաւորութեանց հաստատուն և չօշափելի ապացոյցները»։

ՀԻՒՄՈՒՍԱՓԱՅԼ

Այս անունով բանասիրական ամսատետր մը կը հրատարակուի ի Մոսկուա 1858էն սկսեալ։ Բայց դժբաղդութեամբ, մենք այս տարի միայն ընդունեցանք յիշեալ օրագրութեան ներկայ ամիսն առաջին հինգ տարակները։ Հիւսիսային ը, որուն խմբագիրն է յարգելի պարոն Ս. Կազարեանց բազմաճիւղաւ գրագէտը, ազգասիրական խիստ ազատ ոգով շարադրեալ գրուած մընէ։ Նշմարտութիւնը մերկ և առանց ակնաւորութեան ընթերցողաց առջև կը դնէ, ու միւր թիւերը կը պատկերացնեն անաշուքութեամբ թէ և մեծամեծ ու բարձրաստիճան անձանց վրայ տեսնելու ըլլայ։ Տարակոյն չունիմք թէ գիտնական խմբագրին նպատակը, իւր այս համարձակ ընթացքով որ ամեն մարդու գործ չէ, Վրացի օգտակար ծառայութիւն մը ընել է։ Բանզի ազգային նոր և հին պոկապոսութիւնները, ըստ մեր կարծեայ, հրապարակուած ծանուցանելով միայն կրնան կարգադրուիլ, իսկ գտնուել միշտ ծածկելով տխուր հիշգրտել և անդարմանելի կացութեան մը հաւցրնել ըսել է։ Այս ամսատետրին հեղինակը, իբրեւ մարդ, կրնայ անշուշտ երբեք միտքով իւր գիտողութեանցը և իւր դատաբանութեանցը մէջ, սակայն, գոհութիւն լստուծոյ, ազգային հրապարակական թերթեր շատ ունիմք այժմ, և անոնք որ կը կարծեն թէ սխալ դատողութիւն մը կը ըլլայ ազգին օգտիցը վերաբերեալ խնդրոյ մը վրայ, գիւրիկն է ըստ գրութեանց միջոցաւ քննութեան և վիճարկութեան ներքեւ ձգել նոյն խնդիրը և պաշտպանել զայն, և թէ կարելի է։ Վասնզի ապացուցեալ ճշմարտութիւն մըն է թէ, անոնց ինչ եղած օրինաւոր վիճաբանութիւնները մեծապէս կը նպաստեն միշտ ազգի մը յառաջդիմութեանը։

Հիւսիսային վրայ, այս համառօտ տեղե-

կութիւնը տալէ ետեւ, արժան կը համարեմք ներկայ տարւոյ սկիզբը, շուրհատ օրու թեւն համար գրած անոր մէկ շաբաթ ըստ իւր Բանասիրական մէջ հրատարակել։

Բնորում այս ճառը ազգային գիտաւոր պալատութեան մը վրայ, ազգասիրական ոգով գրուած է, կաղաչեմք մեր ընթերցողները որ մեծ ուշադրութեամբ կարդալով զայն, անաշուք քննութիւն և դատողութիւն ընեն հեղինակին բոլոր զրուցածներուն վրայ։

Կոստանդնուպոլսոյ սուրբ Փրիկի հիւանդանոցի արդիւնաբարձու յարգելիքը Մարիա, յունիս 16 թուոյն մէջ նամակ մը հրատարակելով ի պատասխանի յօդուածոյն զոր հրատարակած էինք Մարտիոյ նախընթաց թուոյն մէջ սուրբ Փրիկի վարժարանին աշակերտաց կերած հացին վրայ, որուն համար կըսէ իւր թէ ան է, իմը, Գառն, իմը, և առաջը։ Այս հացը, երբեք ամիս յառաջ, Կոստանդնուպոլսու եղած ատեն նախ մեր աչքը տեսնելու ճաշակեցինք։ Հետեւ բար դժբաղդութեամբ նախ մը վերնար դրաւ մեր դրածին մէջ։ Բայց հիմա կան կերած հացի ցերեկին այնպէս չէ, կըսէ յիշեալ նամակը։ Ուրեմ, մընչապաւնաբար մը տեսնելով որ մեր հաստատուն կարծիքը ի գործ գրուած է, քանզի վերջի յիշեալ յօդուածովն զրուցած էինք թէ «տարակոյն չունիմք թէ շուտով օրինաւոր տնօրէնութիւն մը կընեն այս կարեւոր բանին վրայ, եթէ մինչև ցայսօր տակաւին չեն ըրած»։

Կը ցաւեմք որ սուրբ Փրիկի հիւանդանոցին արդի արժանայարգ հոգաբարձուները սխալ մեկնութիւն տալով մեր յօդուածոյն կըսեն թէ մեր գրածը ազգասիրական և յիշեալ հաստատութեան բարոյն փափաքող ոգով արդիւն չէ թէ անքան տեղի ունիմք կը տեսնուի մեր յօդուածոյն մէջ, թէ ձեր զրպարտութիւն և թշնամութիւն կուգէ մըն իրենց և այն, իւրեքս, իմք, և անքան, որ ի սեր ազգային որք և անտեսելու մանկանց, խիստ բարեմտութեամբ ճշմարտութիւն մը յայտնելու համար, այսպիսի վիճամանական պատասխան մը կընդունիմք։ Միջոցաւ ոչ արդի հոգաբարձու յարգելիքը ճանաչելու պատիւը ունիմք և ոչ պատճառ մը կը տեսնեմք թշնամութիւն և զրպարտութիւն ընելու իրենց և հացողորմ պարոն Ս. Բարիսին։ Այլ ընդ հակառակն, ազգային ձրի պաշտօններուն ծանձրութիւնները և նեղութիւնները փորձել գիտնալով, կը փափաքեմք և պարտք կը համարեմք որ այն տեսակ անձանուէր ծառայութիւնները միշտ սիրով և երախտագիտութեամբ ընդունուին ազգէն։

Իւր սրտին այս զգացմունքը անկեղծաբար յայտնեմք ետեւ, ինչպէս վերը ըսինք, իւրեքս,

րու մէջ բաւական փորձեր արեց և ուսու արդարեւ հաւատալ ճշմարտութեան յաղթող գործութեանը, բայց և իրողութեամբ ստուգեց թէ ինչ ըսելէ սուրը ձեռքին պաշտպանել չընձարտութեան իրաւունքը մանաւանդ այնպիսի ազգի մէջ, որ միայնգամայն ոտրկացած հոգով երկիւղ ունի, այս մի անտանելի ծանրութիւն է համարում իւրեան իւր մարդկային իրաւունքը, և ամենայն բոլոր պատրաստ էր ուրանալ գորան, որպէս թէ յանցանք էր դա՞յնդ իրաւունքը, որէ ծանաչել իւր քարոյական արժանաւորութիւնը, չլինել մի անմիտ և անբան զրաւստ, որի վերայ ամենայն որ բռնակալութեւ կարող էր բարձել ինչ ծանրութիւն և կամեր, վարվելով նորա հետ, ինչպէս ձեռնառու էր իւր մասնաւոր խորհուրդներին, իւր անձնական փառասնելութեանը, ինչու ամենայնիւ Հիւսիսափայլը համարձակ բեանով ասել է և միշտ ասելու է շայտց ժողովուրդին, թէ սա ևս որպէս մի առանձին ազգ ազգերի մէջ արդարեւ մի ազգ առանց քաղաքական ինքնիշխանութեան ունի իւր բարոյական անկողն իրաւունքը որ չէ պիտոյ ամարդաբար օտանակու տանել, իւր կրօնը, իւր լեզուն, իւր յառաջդիմութիւնը ժամանակի հետ միասին և այն քաղաքական պայմաններ տակ, որոնց մէջ նախախաւով թիւը գրել է շայտց ազգը, Հիւսիսափայլը ասել է և պի-

տի ասէ, թէ շայտց ազգը պարտ է յառաջ խաղաղութեամբ արտութեան և կրթութեան ասպարէս մէջ, ոչ որպէս նորա արեւդայրը կը ցանկանային, այլ որպէս պահանջուած մարդկութեան կոչումը։ Բերդներին դորձ չկայ այսուհետեւ ազգային խնդիրների մէջ, ժողովուրդը կարօտ է այժմ այլ ուսուցիչների քան թէ կարող էր տալ նորան խուցերի մէջ փակած, մարդկութեանց ամենեւին օտարացած մի հասարակութիւն։ Հիւսիսափայլը իւր ազգի բարին միայն պատուելով և ոչ թէ շայտց արեւդայրը թշնամանելով, արժան է համարում այսպէս խօսել և նորա խօսքի ճշմարտութեան վերայ երկբայողին կարող է տեսնուիլ «պայտցայցներ յառաջ բերել ազգերի պատմագրութեան միջոց, այն դարաւոր փորձեր, որ աւանդու մէ մեզ թէ այն ազգի պատմագրութիւնը, որին հպատակ են մեր մօտակից շայտցը, և թէ հեռաւոր երկրական ազգերի յառաջդիմութեան թանկարժեքութիւնը։ Եւ մինչև երբ պիտոյ է մեզ լուսն մտալ, ի՞նչ գուցանել ճշմարտութիւնը, մի քանի արեւ զաների սիրտ հաճելու համար ինչ խորհուրդ ունի դա, հարցանում ենք։ Ոչինչ։ Աւերման տեղի է, անպատշաճ է, թող թէ մի անբարոյական բան, զրկել իւր ժողովուրդը ճշմարտութեան խրատքը, ազգերի կեանքի մէջ, արած ուսուցիչ փորձերը, և այդպէս խառնեցնել նո-

րա տեսութեան հորդոնը։ Հիւսիսափայլը հրաւիրաւորը ազահու թիւն չունի այն գոմաստնութեանը որ պիտոյ է տային նորա մի քանի տըգէտ և ողորմելի մարդիկ, նա ուրախ է միշտ լցուցանելով իւր պարտականութիւնը, լրացանելով այնպէս, ինչպէս ուսել է ինքը, ուշադրութեամբ քրքրելով եւրոպական ազգերի պատմագրութեան թերթերը, նա ուրախ կը լինէր իւր ճանապարհի վերայ հանգիպել պատուաւոր հակառակորդների, վերք հասուցանել և վերք ստանալ բաց ու արձակ պատերազմի մէջ, բայց արհամարհում է այնպիսի հակաակորդներ որոնց զենքը են բռնակալութիւն, դարաւոր դուրս, յարեղական նոյնը և բանագրանք, խաւար դարերի խաւար մնացողը, բայց մեր ժամանակի դատողութեամբ, ակնյայտի թուելով թեան և տկարութեան նշան։ Սիւզիքը ոչ ինչ չունի իւր ճշմարտութիւնը պայտցայցներու համար, բայց ի այնպիսի հետքերից, նա չէ կարող ևս ոչ մի խելացի մարդ մեր ժամանակներումը համարել զէպ իւր կարծիքը, ուր մնաց որ կ'այն այդ հետքերի գործադրութիւնը ոչ թէ միայն կասկածելի է կացուցանում նորա ճշմարտութիւնը, այլ և անպատուում բարոյական կարգը աշխարհիս մէջ։

Հիւսիսափայլը մինչև այժմ շատ փորձեր անեց և ճանաչեց իւր բարոյական մեծութիւնը

իմք, բայց չեմք զարմանար ազգային հիւանդ անհոգի արդի յարգող հոգաբարձուաց մեզի պէմ ըրած բարութեանցը վերայ, քանզի այս օրինակ եղած է և այս օրինակ պիտի ըլլայ միշտ ճշմարիտ ազգասիրաց բաժինը մեր ազգին մէջ :

Վերջոյ այս ամենայնի թող ներեն մեզ արդի հոգաբարձուները որ ծանուցանեմք թէ իրեն բարութեանց նետը չկրնար ամենին դնել լրջոյ ծանուցեալ հաւատարմութեան և արդարասիրութեան վահանին վերայ :

ԵՄՄԱՆՈՒՄՆ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՁԻՆ ՄԵՐՈՑ

Նահանգիս նոր կուսակալ Վսեմափայլ Պայտերի Նճէտ փաշան երկուշաբթի օրը օտմանեան Սառնի — Պահրի պատերազմական շուքենաւով հասաւ Իզմիր, ուր իւր բարձր աստիճանին արժանաւոր յարգանքը ընդունուեցաւ :

Երբին վսեմութիւնը, որուն սիրտը լինէ մարդասիրական եռանդուն զգացմամբ վստե բարձրութեան իւր ինքնացը յանձնուած ժողովոյ, նոյն օրը կէս յօրէն ետեւ շուքաները պտուղաւ եղաւ, աչքէ անցնելու համար ըզմանաւոր վաճառումները անդեան վերաբերեալ բաներու, որոնք խիստ բուռն գնեցող կը վաճառուին : Վսեմափայլ Նճէտ փաշային յատուկ ուշադրութեանը ենթակայ եղաւ հացին բարձր գինը, վստեայ անմիջապէս արժեք մը տալու մասնաժողով մը կազմելու, որ հոգ տանի, ըստ պարագայի ժամանակին, սահմանելու հացին գիները : Եւ մասնաժողովը բաղկացեալ պիտի ըլլայ ոչ միայն օսմանեան հպատակներէ, այլ և օտար տէրութեանց հպատակները ներկայացնող անդամներ պիտի ունենայ : Բայց յայտնանէ նորին վսեմութիւնը, համաձայնելով ամեն հիւպատոսաց հետ որոշեց որ զենք կրելը արգելուի : Սառնի յետապնդիկ, բայց ի կառավարութեան մարդիկներէն, ոչ ոք, թէ օսմանեան հպատակ է եղեր և թէ օտար տէրութեանց հպատակ, կարող պիտի չըլլայ զենք պահել իւր վրայ :

Մայիս 23 ին հինգշաբթի օրը կառավարութեան պալատին մէջ սովորական հանդիսի կարգադրուեցաւ կայսերական հրովարտակը, որով վսեմափայլ Պայտերի Նճէտ փաշան ընդհանուր կառավարիչ կարգուած է Իզմիրի :

Հաշտեցի կառավարիչ Վսեմափայլ Սամայիլ փաշան, որ Սառնի — Պահրի անուն օսմանեան շուքենաւով եկած էր Իզմիր, հինգշաբթի օրը

համեմատելով իւր հակառակորդներին ամենեւին արհամահելի փորձութեանը : Հիւսիսափայլը տօնախմբուած մէջ այսօր իւր յաղթութեան հանդէսը ազգի բարեմիտներին հետ միասին և անկաստակելի քայլերով պիտոյ է յառաջ գնայ իւր յաղթութեան աստիճանի մէջ և յուսով է թէ իւր ազնուաստ հայրենակիցը ուղղի կից կրկին նորան այդ պատուաւոր ծանապարհի վերայ, կ'օգնեն նորան թէ նիւթական և թէ բարոյական հընարներով, և այսպէս միայն, այսինքն միաբան գործակցութեամբ երաշխաւորուած էր լուսի վախճանական յաղթութիւնը խաւարի թագաւորութեան վերայ :

Նկատելով Հայոց ազգի մէջ յառաջացած մտաւոր և բարոյական խմորումը (եւ գալը) Հիւսիսափայլի ազգեցութեամբ, պիտոյ է խոստովանել թէ այդ նոր կենսական շարժողութիւնը չէ դեռ ևս ոչ խորին և ոչ ևս շատ տարածուն ազգի անդամներին մէջ : Խմորման մէջ ներս ընկած նիւթերը դեռ ևս շատ փորձաթիւ են : Հիւսիսափայլի գաղտնիքը, մասնութիւնը, նոյն իսկ ձեռք և կերպարանքը օրով զգեստաւորուած են այդ գաղափարը և մտածութիւնը : դեռ ևս մի նոր և ամենեւին անսովոր բան լինելով ազգի համար, զարմանք չէ, որ շուտով չեն ըմբռնում ազգի հոգին, չեն գրաւում նորա մտածողական զօրութիւնը, պատճառ, սրբա գարա

նոյն շուքենաւով մեկնեցաւ Իսկնիտէրուն երթալու ուսկից Հաշտեցի պիտի երթայ :

Սեր նախարար կառավար Վսեմափայլ Սառնի — Պահրի փաշան ևս յիշեալ շուքենաւով մեկնեցաւ Պարթեթ երթալու, ուսկից Պահրի կուս պիտի երթայ, որուն կառավարութիւնը ինչպէս որ յայտնի է, իրեն յանձնուած է :

Պարսկոյ պայքարի տօնախմբութիւնը, անցեալ շաբաթ օրէն սկսեալ սովորական հանդիսի և բարեկարգութեամբ կատարեցաւ :

Միջոցին մէջ անցեալ շաբաթ ծանր դէպք մը պատահեց : Եւս քաղաքին Յուսոյ եպիսկոպոսը վախճանած ըլլալով, անոր մարմինը աթոռի մը վրայ նստուցուցած և ձեռքը Վսեմափայլի մը բռնած, երբոր սովորական հանդիսի թուրքաց թողէն կանցնէին, նշանակաւոր տաճիկ մը իր տանը պտտուհանէն քանի մը անգամ թքեր է մեռելոյն վրայ : Եւս քաղաքի կառավարութեան հանգեցը բիշ մը յառաջ երթալուն, ուրիշ տաճիկ տան մը պատուհանէն կարիքի անօթը հանդուցելոյն վրան պարպեր են :

Քաղաքիս նոր կառավարիչը այս դժբաղդ եղելութեան լուրը տանելուն : անմիջապէս յատուկ մարդ մը յուղարկեց Միջոցին, որպէս զի յանցաւորները բռնուին և բանտարկուին :

Քաղաքիս մարտատեղ կառավարութիւնը արժանաւոր կերպիւ և բարեկարգութեամբ ի գործ կը դրուի վերադառնալութեամբ Սուրբեան մեծագոյ Պողոս էֆենտին, որ հարկաւոր եղած ամէն ուշադրութիւնը մատուցանելով մարդիկներէն օգտիցը, միտքամայն կարելի եղած անգիտս դիւրութիւնները չենայէր ի վաճառականաց : Եւ այս պատճառաւ է որ համաձայնութիւնը կը շարունակուի ի մէջ մարտատեղ կառավարութեան և վաճառականաց, թէ օսմանեան հպատակ է եղեր և թէ օտար տէրութեանց հպատակ :

Սեմափայլ Պողոս էֆենտին քաղաքիս գլխաւոր հիւպատոսաց հետ ևս տեսնուեցաւ, որոնք արժանաւոր պատուով ընդունեցան այս երեւելի փառաւորը :

Մարտատեղ ուշադիր կառավարութեանը ազգացոյց մը կրնայ համարուի հետեւեալ դէպքը, որ հետաքրքրական և միանգամայն ծիծաղաշարժ եղելութիւն մըն է : Եւսին կին մը, որ իւր մաշքօթին մէջ մէկ մաս մետաքս պահած գէղէն կուգար, Քէմէր ըսուած կամուրջէն անցնելու ժամանակը, պահապաններէն բռնուեցաւ, և պարտաւորեցաւ իւր մաշքօթին մէջէն մետաքսը հանելու :

Եւր ժամանակներով անգործ կացած, ժանգոտած, ուրեմն և անմշակ ու անպատրաստ միացեալ են : Կարելի է ասել, թէ Հայոց ազգը դարաւոր ժամանակներով ասիական բռնակալութեան դատապարտուած լինելով դէպ ի մի լուսնու մոնջ կեանք, վերջապէս կորուսել է իստեղութիւնը, ուրեմն ի միասին և մտածելու կարողութիւնը, և այս հիւանդ գրութիւնը որ շատ զգալի է լինում լուսաւոր ազգերի համար, եթէ սրբա ժամանակաւոր կերպով մի բռնակալի յափշտակութեամբ (ինչպէս այժմուս Պրանսիայի մէջ) զրկուի մին իստեղութեան արտաբանութիւնը և ընկնուի ընտանեկան ասիական մէջ այդ հիւանդ և ասիական գրութիւնը դարձել է մեր ասիական Հայերի համար, ասեալ թէ, մի երկրորդ բնութիւն : դրա երբեք գանգատաւոր չեն այդ մասին : քայց մեր հասկանալի մենք ֆրանսական Պերա օրագրի և Պրանսիացոց լալագին գանգատները, թէ լուսնութիւնը մի հիւանդութիւն է, մի անտանելի հիւանդութիւն, և ինչպէս չինի, եթէ սիրտը երբէք լինի, միտքը ձեռնադրուած խորհուրդներով, քայց բերանից դուրս բղիւղ կարող չէ, ըստ որում Նապոլէոն Նիքոլը իւր կարող ձեռքով խղիւղ է այդ բերանը : Բայց Հայերի բերանը դարաւոր ժամանակներով խղիւղ է մնացել և դրա հետեւեալ սարսափելի հետեւները տե

Բարձրագոյն մեծ Եւրոպոսի ըրած լինելով լատենագութեան և քննութեան ծանապարհորդութեան մեծամեծ օգուտներ կը յառաջանան Ռուսիոյ զանազան քաղաքաց բարեկարգ կառավարութեանը և անոնց բնակչաց բարեկեցութեանը համար : Մենք կրօնի ժողովուրդները, իսկաւ բարձրութեամբ, ընդ առաջ կենն : Նշելին Վսեմութեանը, որ քաղաքը որ երթալու ըլլայ, և ուրախութեամբ ու ջերմեանով բարեմաղթութիւններով կընդունին զինքը : Բարձրագոյն Վերջոյ Սէհէմէտ փաշան սիրով կընդունի ամենէն նուազագէտ վաճախ անձիքը անգամ և մարդասիրութեամբ ականջ կը մատուցանէ անոնց աղերսագրութեանցը : Հասցաւորները թէն աստիճանաւոր ու մեծ մարդիկ ըլլան, իսկոյն իրենց պատիժը կըտանան ըստ օրինաց : Եւս այսպիսի և ասոր նման լուսնութեան, որ անպակաս կը հասնի : Կատանդը, նոյնպէս Ռուսիոյն գալով : Նորին Վսեմութիւնը Վառնա, Զումա, Ռասկրաւ, Ռասկրաւ, Գորա, Կիտին պտտեց, և ուրիշ քանի մը քաղաք երթալէ ետեւ, կ'ըսուի թէ Վերջոյն ծանապարհաւ, Կատանդնուպոլիս պիտի վերադառնայ :

Բարձրագոյն Սէհէմէտ Ռիշտի փաշան, որ կայսերական հրովարտակաւ, և կամօրց պաշտօնաւոր ընդհանուր վերադառնալ կարգեցաւ, մեծ խնամով հոգ կը տանի կորելի եղած խնայողական բարեկարգութիւնները հաստատելու այս գլխաւոր պաշտօնատեղ մէջ :

Պարսից օգոստոսիս Շահը ցանկալով յատուկ դեսպան մը կարգել ի Ռիշտին, այս բարձր պաշտօնը յանձնեց Վիլլա Շահէր խանին, որ իւր տէրութեան պաշտօնէից ժողովոյ նախագահն է : Երբին Վսեմութիւնը արդէն Պարթեթէն մեկնած ըլլալով, կըսպասուի եղեր ի Կարին :

Մայիս 15 ին օրը արքունի փողերանոցին մէջ հրապարակաւ այրուեցաւ 11 միլիոն զուրուշի զրամաթուղթ, նմանապէս 525900 զուրուշի տոկոսաբեր դրամաթուղթ :

Պատառաղէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ այս լեռնայինները կը շարունակեն միշտ իրենց աւաղ սկուծի շնորհը, անպակաս յարձակելով օսմանեան երկրին վերայ : Երբեք կամ չորս մահմետական երկրագործ որոնք երկրին ունենալով Վառնա քաղաքի մէջ, իրենց արձանները արածելու տարած էին այն տեղ, լեռնականաց խմբէ մը բռնուելով անմիջապէս գլխատուեցան :

Սանուսները ահա այն իրողութեան մէջ, որ և Հայ մարդու իմացական ու մտածողական զօրութիւնը գրեթէ բոլորովին քայքայուել է, և մնացել է միայն մի բերտ ու կոպիտ ձգտողութիւն դէպ ի մարմնաւոր ստացուածներ, և ինչ որ այսպիսի ձգտողութիւն չէ, ոչինչ է ամենեւին նորա աչքումը : Եւ ազգի մէջ այսպիսի գրութիւններ, ի հարկէ կարող չէ և արագաշարժ լինել լուսաւորութեան ընթացքը, կարող չէ իսկոյն գոյանալ մի մեծ ուսումնասիրութիւն և գրասիրութիւն : ուր մնաց որ բոլոր ազգերի մէջ մտաւորական յառաջագիմութիւնը միշտ եղած են և լինուին շատ ծանրաշարժ : այն, մի քանի շաբաթներէ մէջ կարելի է սրի գոյութիւն և կրակ փոխող անօթներով ամբողջութեամբ լուսնութեանը, քաղաքներ ու աշխարհներ ձեռք բերել քայց մի յիսուն տարու մէջ արած փոփոխութեան, տնկել և սերմանել աշխարհայինութեան անդատանի մէջ չէ ցուցանում դեռ ևս մի շատ զգալի պաշարներութեան արդիւնք : յառաջորդ տարու վերայ և մեր Հայոց կարգացած ու քարու ցած հողը որ հեշտ չէ մի քանի լուսն եղելով պատուել, փափկացնել և ընդունակ կայացուցնել սերմնացանութեան, այդ տեղ հարկաւոր էին գոնեայ հարկեր լուսն զօրաւոր եղեր և բնտիր բանագէտ վարիչը դաւթանը ձգող եղեր :

— Ընկերային տեր Սարգիս Սարգսյան
Պատրիարքը, որ ազգային պատրիարքարանին
բարեկարգ քննադատական փորձարկումներ
կը տան, հաճեցաւ իրեն փոխանորդ կարգել
Արմանապատի տեր Մարգարէս վարդապետը,
որ Գառն կէտերէն Սարգիս Սարգսյան
ընկերային քարոզիչն էր :

ՅԱՆՈՒՆ ԵՐԵՐԱՅԻՆ

Յաւանք, 25 Յունիս :

Ըմայն 23 ին հինգ շաբթի օրը Սրբոյ Թարգ-
մանաց Կահանայ և Սարգսյան տոնախմբու-
թիւնը բխլով : Սարգսյան վարժարանը ի
պատիւ իւր գերազնային պաշտպանին Սրբոյ
Սարգսյան, սովորական տարեկան հանգէտը կա-
տարեց ի ներկայութեան Գերապատիւ Տեառն
Պողոս Սրբազան (Երանոսի մեծը և Գրգային
երկ լինաց) : Ընտանեաց յետ կատարման Սրբ-
ոյ Պատարային բոլոր աշակերտք, ծայնաւոր
գալիքք, քահանայք և պատարագիչն զգեստա-
ւորեալ գեղեցիկ թափօրով եկին ի վարժարա-
նըս զարդարեալ պատրաստութեամբ : Ուր յետ
հոգի որ օրհնութեանց՝ յառաջագէտ աշակեր-
տաց մէջէն Վ. Տիրատուր Երանոսեան և Վ.
Պետրոս Խաչատուրեան՝ պարագային յարմար
իրենց գրած գրաբառ գեղեցիկ ծառերը կար-
գաւով և Գերապատիւ Ընտանորդին սիրոյ օրհ-
նութեամբ վերջացաւ այս Գրգային ուրախելի
հանգէտը :

Գերապատիւ Տեառն Սարգիս Վարդապետը
Թեոփոսեան, ընկերութեամբ յարգոյ պարոն
Ռոման Բալլովիչ Նատիրեան հայկազուն բժիշ-
կին, ամսոյ 8 ին Տփլիսէն գալով հասեր է ի
կոտանդնուպոլիս ուր շարաւի մը մնալէ ետեւ
շարունակեալ է իւր ծանապարհորդութիւնը,
դարձեալ ուղեկցութեամբ յիշեալ արժանա-
յարգ բժիշկին : Սարգիսի ծանապարհաւ
Փարիզ երթալու :

Յիշեալ վարդապետը Տփլիս եղած ժամա-
նակը, շատ անգամ հրաւիրուեալ է Վեհափառ
Սրբազնատուրք Կաթողիկոսին, որ զինքը Լաւրի-
կոսոս ձեռնադրէ և առաջնորդ կարգէ : սակայն
Գերապատիւ Սարգիս Վարդապետը իւր ծե-
րութիւնը պատճառ բերելով, յանձն չէ առեր :
Սակայն կը ծանուցանեն միգ, թէ յանձն չառ-
նելուն գլխաւոր պատճառը ծերութիւնն է :
այս պատճառ չտալու համար իւր հակառակոր-
դացը որ զրոյցին թէ պատուը համար գնաց
Գրգին հետ միացուի, եւ այն, և այն :

Բարձրագոյն կայսերադուռն յետոմ
Պետրարթի իշխանը, որ Նաբոլէոն Ընտանին
եղբայրն է, յունիս 13-25 ին վախճանէր է ի
Փարիզ ի հասակի 76 ամաց :

Այս հաստատուն թէ Նաբոլի թագաւորը
տեսնելով թէ իւր աթոռը մեծ վտանգի մէջ
կը գտնուի, վերջապէս որոշեալ ազատ սահմա-
նադրութիւն մը շնորհել իւր ժողովրդոյ, ըստ
օրինակի Սարտինիոյ սահմանադրութեանը, ու
բուն հետ պաշտպանողական և յարձակողական
գաշնակցութիւն մըն ալ հաստատել ուղեր է :
Այս իւր տերութեան գրգռող թողտուլով, ի
տալիս երեքգունեան գրգռող ընդունելը կրնն,

— Պէրութին հասած լուրերը ամսոյ 19 էն
են և իրատ ցաւալի տեղեկութիւններ կուտան
Իրանեան գէպերուն վրայ : Զուրը և սու-
րը մեծ կոտորած ըրեր է ի մէջ Տիւրքիներուն
և Սարտինիներուն : Այս ետքիներէն Քահ-
լէ մէջ պատահած կռուոյն ժամանակը, 500
հոգի չափ սպանուեալ են : Եւ Տիւրքներէն
150 հոգի չափ, Նախապէս Տիւրք-Իւլ-Բաւա-
րի մէջ Տիւրքները ստիպել ջարդ մը առեր են
Սարտինիներուն :

Պէրութի մէջ ալ մեծ դող ունեցեր են ի
պատճառս գաղաղ մարդասպանութեան մը :
Բրտունեայ մը, չգիտցուի ինչ պատճառաւ
մէկ Սահմանական սպանելով, բոլոր տաճիկ
ները ի գայրոյթ գրգռուեալ են ընդդէմ Վե-
րիտանիայ : Բարեբաղդութեամբ մարդասպանը
շուտով ձեռք անցնելով ի մահ գատապարտը
ուեր և անվտանգութիւն տուեր է :

ՅԱՆՈՒՆ ԵՐԵՐԱՅԻՆ

ԱՐՄԱՏԱՔԻ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Ուրից կարծր և կոկող կոշտերու, նմանապէս
կեղեւալ կոշտերու (բէք նաւոր, եւ մուշաք
նաւոր, գապուքուր նաւոր), մսին մէջ տեղը
բուսած վնասաւոր ըղունկներու և ուրիշ սոքի
ամեն տեսակ հիւանդութեանց, անանց կտրելու
և առանց ամենեւին ցաւ մը պատճառելու :

Սիտոր Լէվի, որ Լոնտոն Ռէճէթ Սթրիթ
Թիւ 3 Թաղը և Փարիզ Ռիւ Ռիփլի Թիւ 50
Վիլ Թաղը կրքնակի ու ոտնագործման վերաբուծման
և վեհափառ Նաբոլէոն Կրքորդ կայսեր Վաղ-
ղապոյց և Մեծին Երիտանիոյ Թագաւորական
գերդատանին և ազնուականաց գասուն, սիրով
ընդունելով զհրաւէրն զոր Իզմիր երկ ելի շատ
գերգաստաններ ըրին իրեն երբոր Վ. Պոլիս կը
գտնուէր, որպէսզի Իզմիր ալ այցելութեան
գայ, այս օրերս հասաւ մեր քաղաքը : Բայց
ըստ որում իւր արհեստին վերաբերեալ շատ
գործերու յանձնառու եղած է ի Լոնտոն, իրիտ
քիչ ժամանակ պիտի մնայ աստ : ուստի անոք
որ կը ցանկան օգուտ քաղել իւր արհեստէն,
հրաւիրեալ են անյապաղ տեւելու զինքը, որ
կրգտուի Սիլիս պանդոկը ամեն օր, բաց ի
կիրակի օրերէն, աշափրանկա առաւ օտեան ժամը
10էն մինչև ժամը 4 կեսօրէն ետեւ :

Օրինակ շնորհակալ Վիլյամ-Բեյն :

(Ի վեհափառ Նաբոլէոն կայսեր)

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին ուրից կոշտերը կը
հանէ մեծ յաջողակութեամբ :

Լ. Մ. Նաբոլէոն Պոլիս :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին քանի մը կարծր
կոշտեր հանեց ոտքէս մեծ յաջողակութեամբ
և առանց ցաւ ամենեւին ցաւ մը պատճառելու :
Կոտանդնուպոլիս, 12-24 մարտի 1860 :

Մ. Խաչկերտ :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին երկու կարծր կոշտ
հանեց ոտքէս առանց նեղութիւն մը տալու ինձ :
Կոտանդնուպոլիս, 3 ապրիլ 1860 :

Շերէլ, Լեֆ-Գիլ Դիւրի :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին քանի մը կարծր
կոշտեր հանեց ոտքէս մեծ զիւրութեամբ և
առանց ցաւ պատճառելու :
Կոտանդնուպոլիս, 5 ապրիլ 1860 :

Պոլիս Պէյ Տիւրք :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին երկու կարծր կոշտ
(փեք նաւոր) հանեց ոտքէս շատ յաջողակութե-
ւ և առանց ցաւ ցրելու :
Պէյթուր, 9 ապրիլ 1860 :

Շերէլ Զանդ :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին երկու կոշտ հանեց
ոտքէս շատ յաջողակութեամբ և առանց ամե-
նեւին ցաւ տալու :
Պէյթուր, 14 ապրիլ 1860 :

Մ. Ուրից, առաջին Բարձրական
Վաղղիք Դեպտանտին :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին որանչելի յաջողա-
կութեամբ մը մէկ կարծր կոշտ հանեց ոտքէս :
Կոտանդնուպոլիս, 26 մայիսի 1860 :

Զանդ Սոլիմ, Պէյթուրի Դեպտանտին :

Արվիայեմ որ մօսիւ Լէվին քանի մը կարծր
կոշտեր հանեց ոտքէս մեծ յաջողակութեամբ և
առանց ցաւ ցրելու :
Մ. Ս. Սալիմ :

Բանի մը շաբաթ կայ որ մօսիւ Լէվին հինգ
կոշտ հանեց ոտքէս, առանց ցաւ պատճառել-
ու և զարմանալի յաջողակութեամբ մը : Այն
ժամանակէ ի վեր ամենեւին ցաւ մը չեմ դգար
գործողութիւն ըրած տեղը, և կարծեմ թէ կա-
տարեւապէս բժշկուեցայ :
Մ. Ս. Սալիմ :

Բայց ի վերոյիշեալ վաւերական վկայութիւն
ներէ, հազարաւոր ուրիշ վկայութիւններ կ'ունայ
տեսնել ուղղը, որոնք մօսիւ Լէվին քոյն են :
որ Իզմիր Սիլիս պանդոկը կրգտուի :

Բայտ ինդոյ Իզմիրի մարտատանց մեծաշուք
վերաւորին կը ծանուցանէ մ. քոյն հին տոմարի
թէ իրենց ձեռքը գտնուած մ. քոյն հին տոմարի
ներք՝ օմանեան երկիրներէն եղած ու ծովով
կամ ցամաքով եկած ապրանց համար, պէտք
է որ փոխուին : և իրենց մթերանոցը պատրաստ
գտնուած ապրանց քանակութեանը համ. մաս
նոր տոմարներ առնուին մարտատան վերաւոր-
չութենէն : Այս բանին համար, յունիս 8 էն
սկսեալ մինչև 22 օր պայմանաժամ գրուած է,
որուն լինելուն ետեւ մ. քոյն հին տոմարները
վաւերական պիտի չհամարուին :

Ընտանիքայ կարգադրութեան ազգու կեր-
պիւ ի գործ դրուելուն համար, հարկաւոր ե-
ղած տեղեկութիւնները տրուած են թէ, տե-
ղեկան կառավարութեանը և թէ մեծաքոյ
հիւպատոսաց քաղաքին :

ՅԱՆՈՒՆ ԵՐԵՐԱՅԻՆ

Սինեօր Լամանուէլ Պատի իտալացին, ինչպէս
ամեն տարի, այս տարի ալ չինել տուաւ իւր ծո-
վու բաղնիքը Հոլանտայի, հիւպատոսարանին
դուրը : Սինեօրին նաւամատոյցը, շատ յա-
ռաջ քննելով զանոք ծովուն մէջ : Սինեօր տա-
րակոյ չունի թէ անոք որպիսի հաճին իւր քաղ-
նիքը գալու : ամեն կերպիւ մեծապէս գոչ պիտի
ըլլան :

ՅԱՐՄԱՆԱՒ ԴԵՐ ՄԸ

Սպիտակ Թումայի Հոլանտայ :

Արտիս Թէ մարդկային մտաց ամեն արտադրութիւնները
ժամանակ մը տեսել ետեւ, նոր գիւտեր անոց տեղը կը
ունեն : Բայց այս խօսքը այս գիւղին չկրքերիք : վաղիկ օր-
ուան մը համար չէ այլ մշտապէս և անոր ներգործութիւնը
ըստորում պիտի մէջ եղած հիւանդութեանց արմատները
կը ջնջէ և բժշկութեան արհեստն ալ անկէ ցաւելի բան մը
չիրար ձեռք բերէ : Այս սպիտակ մտոյն և մարմնոյն
մարմնութեան մէջ անյոյնով, ինչպէս որ շուրջ ծակակց
բանէ մը կանգնի, կերթայ կը քաշուի խոյլ պարանոցի, օձիկ,
ուրիշ և քաղցիկ լսուած արտերուն արմատը, նմանապէս
գէշ վրաց և պաղանկերու մնացորդաց որ արեան շրջապատ-
թիւնը կարեն, և անոց ապականութիւնը անհետ կընն :

ՅԱՆՈՒՆ ԵՐԵՐԱՅԻՆ

Հոլանտայի սպիտակ ամեն գէպերու մէջ կը բռնէ
սրտնից (պալտը) ցաւերը թէ քան տարուան ըլլայ : Սր-
չափ կարծր գոնաթափ և ուռեցած ըլլայ մարմնը, այս աստը
չիրար դիմանալ, և թէ յիշեալ սպիտակ օրը երկու անգամ
առատապէս դրուի ցաւած տեղը և աղէկ մը շփուի : Յետո
նոյն սպիտակին լաթի մը վրայ շատեկ քսելով ցաւած տեղը
ծածկելու է : Այս կերպիւ Թէ շարունակ հոգ տարուի,
վատաւորը հիւանդը դուրս կ'ելնէ : վերջերք քիչ ժամանակ
ուան մէջ յարմարաց անոք կը բժշկուին և սրտնից միւս մա-
տերը իրենց բնական երեւոյթը դարձեալ կը տառնան :

Հին վերք, խոց և քաղցիկ :

Խոյլ պարանոցի, և ուրիշ խոցերը, որպիս և հնացեալ
ըլլան, շուտով կը բժշկուին Հոլանտայի սպիտակին և դեղա-
հատերը գործածելով : Այս գիւղին ներգործութիւնը պա-
լարաց և շարաւաղի քաղցիկաց վրայ գրեթէ հրաշալի է :
քանզի առի բերանը անոց վրայ կ'հանէ զմոյն որ վնոց
կը բանեցնէ միշտ : և հետեւաբար կը բժշկէ զանոք :

Կծկումը ջրաց և կարծրութիւն ի յօդաւո-
րութիւնս (օյնաք եւրի) :

Այս աստերն ևս շուտով կը բժշկուին Հոլանտայի սպի-
տակով, որ իւր ներգործութեամբ երեւելի հանգիստացա-
նաւ անգամաւորութեան շատ դեպքերու մէջ :

Տեւտոն սու թիւն :

Այս սպիտակին տեւտոնութեան (մայալը) ամենեւն
վտանգաւոր դեպքերը կը բժշկէ, Եթէ գործածեն զայն ինչ-
պէս որ պատուիրեալ է ծանուցագրոյն մէջ :

Սարթոյին հիւանդութիւնը :

Խոյլու արմուրը (գապորձը), չոր արտոյս յարձակումները
և մարդոյ մարմնին ամեն զրգաւթութիւնները անեղիւթ կը
քանի մը անգամ այս սպիտակին քսելով : Գուրու տալը տարա-
բար արտաշնութեան պակասութիւնն կը պատճառէ, և ըստորում
այս սպիտակին ներս մտնելով կը բանայ անվտանգ մտայն
տիկը և կը ցրուէ գործողութիւն, առ կերպիւ հիւանդութիւնը տե-
հետ կըլլայ : Այս անվտանգը, որպէս երեւի և բազմաթիւր տե-
ղակալ են մարմնային հիւանդութիւններով, կրնան աս միգրացու-
ցիչ գորտուր գեղը գործածելով, շուտով անհետ ընել նոյն տե-
ղակութիւնները և դարձեալ ձեռք բերել մարմնի բնական դոյնը
և կալուածութիւնը :

Իսթապիւր-տէր լոգորոյ :

Պ. Լ. Մ. Պալապալեան :